

**บทเรียนของคณะกรรมการด้านยุทธศาสตร์ ภายใต้ระบบการจัดการภาวะ
สาธารณสุขฉุกเฉินในสถานการณ์อุทกภัย 2554**

**Lessons Learned from the Operation of Strategic and Technical Advisory Group
Under DDC's Public Health Emergency Management in Response to Flood Crisis 2011**

วรยา เหลืองอ่อน* พ.บ., ส.ม., วว.

(เวชศาสตร์ป้องกัน แขนงระบาดวิทยา)

Woraya Luang-on* M.D., M.P.H.,

Thai board of Preventive Medicine (Epidemiology)

นาฏพัฑู สงวนวงศ์* พ.บ., วว.

อายุรศาสตร์โรคระบบการหายใจและ

ภาวะวิกฤติระบบการหายใจ

อ.ว. เวชศาสตร์ป้องกัน

(แขนงเวชศาสตร์ป้องกันคลินิก)

Natpatou Sanguanwongse* M.D.,

Thai Board of Respiratory Medicine and

Respiratory Critical Care,

Thai Board of Preventive Medicine

(Clinical Preventive Medicine)

รุ่งเรือง กิจผาติ* พ.บ., อ.ว. เวชศาสตร์ป้องกัน

แขนงระบาดวิทยา, อ.ว. เวชศาสตร์ป้องกัน

(แขนงสาธารณสุขศาสตร์)

Rungrueng Kitphati* M.D.,

Thai board of Preventive Medicine

(Epidemiology & Public Health)

ศุภมิตร ชุณหสัทธิวัฒน์** พ.บ., ส.ม., อว.

เวชศาสตร์ป้องกัน (แขนงระบาดวิทยา)

Supamit Chunsuttiwat** M.D., M.P.H.,

Thai board of Preventive Medicine (Epidemiology)

*สำนักโรคติดต่ออุบัติใหม่

*Bureau of Emerging Infectious Diseases

**กรมควบคุมโรค

**Department of Disease Control

บทคัดย่อ

กรมควบคุมโรคได้แต่งตั้งผู้บัญชาการและคณะกรรมการในสถานการณ์อุทกภัย ปี 2554 จำนวน 7 คณะ เมื่อเดือนตุลาคม 2554 ซึ่งหนึ่งในคณะกรรมการฯ ได้แก่ คณะทำงานด้านยุทธศาสตร์ โดยกำหนดบทบาทหน้าที่หลัก คือ การให้ข้อเสนอแนะด้านยุทธศาสตร์และวิชาการ ในการป้องกันควบคุมโรค ต่อกรมควบคุมโรค และเมื่อสถานการณ์อุทกภัยสิ้นสุดลง ในเดือนธันวาคม 2554 จึงได้สรุปบทเรียน การดำเนินงานคณะทำงานฯ เพื่อรวบรวมประสบการณ์การตอบสนองต่อสถานการณ์อุทกภัย ปี 2554 และจัดทำ ข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการยุทธศาสตร์ ผู้บริหารและสำนักวิชาการผู้เกี่ยวข้อง สำหรับรับมือกับภาวะภัยพิบัติ ในอนาคต ศึกษาโดยใช้วิธีสนทนากลุ่ม ประชุมระดมสมอง และรวบรวมข้อคิดเห็นจากคณะทำงานและผู้เกี่ยวข้อง ในช่วงเดือนธันวาคม 2554 - มกราคม 2555 สรุปบทเรียนใน 6 ประเด็น ได้แก่ การประเมินสถานการณ์ พันธกิจ การปฏิบัติ การบริหารจัดการ/การส่งกำลังบำรุง การสั่งการ สื่อสาร และการประสานงาน ผลการสรุปบทเรียน คือ คณะทำงานฯ ได้ปฏิบัติงานบรรลุตามพันธกิจหรือภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ผลการดำเนินงานทั้งข้อเสนอแนะ ด้านยุทธศาสตร์ 19 เรื่อง และคำแนะนำทางวิชาการ 63 รายการ ได้รับการยอมรับและก่อให้เกิดประโยชน์ อย่างมากต่อกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหารกรม ผู้บัญชาการเหตุการณ์ คณะทำงานยุทธศาสตร์ ในสถานการณ์อุทกภัย ปี 2554 ทุกคณะ สำนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง บุคลากร เจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นๆ กลุ่มบุคคล

และภาคประชาชน ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาต่อไป ได้แก่ ปรับปรุง การปฏิบัติงานของคณะกรรมการด้านยุทธศาสตร์รวมทั้งทีมวิชาการ และการพัฒนาโครงสร้าง ตลอดจนเสริมสร้างความเข้มแข็งของการจัดการเตรียมความพร้อม และตอบสนองต่อภาวะสาธารณสุขฉุกเฉินของกรมควบคุมโรค ให้มีการพัฒนาต่อเนื่องอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

Abstract

During flood crisis in late 2011 in Thailand, Department of Disease Control (DDC) established an incident command system composed of an incident commander and 7 committees to respond to the crisis based on DDC's roles. One of those committee was the Strategic and Technical Advisory Group (STAG). Its main task was to provide recommendations on policy and strategic aspects of the response including technical guidance on disease prevention and control. After the end of operation in December 2011, the committee reviewed the lessons learned from 2 months of working experiences to provide recommendation to DDC for further improvement on crisis preparedness and response in the future. The review process included focus group discussion, brainstorming and interviews of committee members and concerned authorities were conducted during December 2011-January 2012. Topics under review included situation assessment, mission, execution, administration and logistics, command, communication and coordination (SMEAC). A key conclusion was that STAG achieved its mission. The main products included 19 recommendations and 63 technical guidelines were broadly accepted and appreciated by the DDC administrators, the incident commander, other 6 committees under the incident command system, related government organizations, the media and the public. Improvement of STAG working mechanism and continuous strengthening other components of the incident command system are essential for development of DDC's Public Health Emergency Management.

ประเด็นสำคัญ

สรุปบทเรียน คณะทำงานด้านยุทธศาสตร์
การจัดการภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุข
สถานการณ์อุทกภัย ปี 2554

Keywords

Lesson learned, Strategic and Technical Advisory Group,
Public Health Emergency Management,
Flood Crisis 2011

บทนำ

เพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์อุทกภัย ปลายปี พ.ศ. ๒๕๕๔ กรมควบคุมโรคได้จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการตอบโต้ภาวะฉุกเฉินทางด้านสาธารณสุข กรมควบคุมโรค (War room) ขึ้น และแต่งตั้งรองอธิบดีกรมควบคุมโรค เป็นผู้บัญชาการและตั้งคณะทำงานบัญชาการในสถานการณ์อุทกภัย ปี 2554 ด้านต่างๆจำนวน 7 คณะ ซึ่งคณะทำงานด้านยุทธศาสตร์เป็นคณะหนึ่ง เมื่อสถานการณ์อุทกภัยสิ้นสุด คณะทำงานด้านยุทธศาสตร์จึงยุติบทบาทลง และเพื่อเป็นการทบทวนการทำงาน

ที่ผ่านมา และให้ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาในอนาคต จึงได้จัดทำสรุปบทเรียนจากคณะทำงานด้านยุทธศาสตร์ และวิชาการขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมประสบการณ์การตอบสนองต่อสถานการณ์อุทกภัยปี 2554 และจัดทำข้อเสนอแนะต่อคณะทำงานยุทธศาสตร์ผู้บริหารและสำนักวิชาการผู้เกี่ยวข้อง สำหรับรับมือกับภาวะภัยพิบัติในอนาคต

วัสดุและวิธีการศึกษา

โดยการสรุปบทเรียน ดังนี้ :

1. ประชุมระดมสมองเพื่อสรุปผลงานและถอดบทเรียนภายในคณะทำงาน

2. ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถอดบทเรียนร่วมกับผู้บริหารกรม ผู้แทนคณะทำงานบัญชาการทั้ง 7 คณะ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การอนามัยโลก ศูนย์ความร่วมมือไทย-สหรัฐ ด้านสาธารณสุข

3. รวบรวมการแจ้งบทเรียนและข้อคิดเห็นเพิ่มเติมจากคณะทำงานและผู้เกี่ยวข้องอย่างไม่เป็นทางการ นอกเหนือจากเวทีการประชุม

4. จัดทำเอกสารสรุปบทเรียนภายใต้ ขอบข่าย 6 ประเด็น ได้แก่ การประเมินสถานการณ์ พันธกิจ การปฏิบัติ การบริหารจัดการ/การส่งกำลัง บำรุง การสั่งการ สื่อสาร เผยแพร่ต่อผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษา

เกิดสถานการณ์อุทกภัยครั้งใหญ่ช่วง ปลายปี 2554 ส่งผลกระทบถึงสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคมมหาศาล

ในช่วงปลายเดือนกรกฎาคม ถึงธันวาคม 2554 ประเทศไทยได้เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในจังหวัดแถบภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ ภาคกลาง มีรายงาน จากสำนักงานสถิติแห่งชาติว่า พื้นที่ประสบภัย 61 จังหวัด ประชาชนได้รับผลกระทบประมาณ 12.9 ล้านคน⁽¹⁾ และจากรายงานของศูนย์สนับสนุนการอำนวยความสะดวกและการบริหารสถานการณ์ อุทกภัย วาตภัย และดินโคลนถล่ม (ศอส.) เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2554 พบผู้เสียชีวิต 675 ราย และสูญหาย 3 ราย⁽²⁾ สำหรับรายงานการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาของสำนักกระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค พบผู้เสียชีวิตที่เกี่ยวข้องกับอุทกภัย และโคลนถล่ม รวมทั้งจากการถูกไฟฟ้าดูดจำนวน 728 ราย จาก 45 จังหวัด⁽³⁾ นอกจากนี้ พบการระบาดของโรคที่สำคัญ ได้แก่ โรคอุจจาระร่วงจากอาหารเป็นพิษ โรคฉี่หนู โรคสูกไส ตาแดง⁽⁴⁾

กลไกการตอบสนองต่อสถานการณ์อุทกภัยของกรมควบคุมโรค

กรมควบคุมโรคได้มีการดำเนินงานเพื่อ

ตอบสนองต่อภาวะอุทกภัย ตามบทบาทการป้องกันควบคุมโรค ร่วมกับกระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีกลไกเริ่มจากการดำเนินงานเฉพาะพื้นที่โดยสำนักงานป้องกันควบคุมโรคเขตขยายเป็นการประสานงานกับส่วนกลาง โดยเริ่มมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการตอบโต้ภาวะฉุกเฉินทางด้านสาธารณสุข กรมควบคุมโรค (War room) ขึ้นในเดือนตุลาคม 2554 เป็นหน่วยบัญชาการและประสานงานของหน่วยงาน ในสังกัดกรมควบคุมโรค และมีคำสั่งกรมควบคุมโรค แต่งตั้งคณะทำงานบัญชาการในสถานการณ์อุทกภัย ปี 2554⁽⁵⁾ เพื่อรองรับสถานการณ์อุทกภัยดังกล่าว และดำเนินการตามภารกิจของกรมควบคุมโรค เพื่อช่วยสนับสนุนการทำงาน ในพื้นที่ที่ประสบสถานการณ์อุทกภัยของสำนักงานป้องกันควบคุมโรคเขตที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยผู้บัญชาการเหตุการณ์ และคณะทำงานด้านต่างๆ 7 คณะ ได้แก่คณะทำงาน ด้านยุทธศาสตร์ คณะทำงานเฝ้าระวังป้องกันควบคุมโรค คณะทำงานประสานสนับสนุนการควบคุมโรคในศูนย์พักพิง คณะทำงานสื่อสารประชาสัมพันธ์ คณะทำงานการส่งกำลังบำรุง คณะทำงานด้านประสานงาน และคณะทำงานแผน ติดตามกำกับและประเมินผล

Mission: องค์ประกอบและพันธกิจของ STAG

คณะทำงานด้านยุทธศาสตร์ เพื่อสถานการณ์อุทกภัย ปี 2554

กรมควบคุมโรคได้แต่งตั้งคณะทำงานด้านยุทธศาสตร์ในสถานการณ์อุทกภัย ปี 2554⁽⁶⁾ ภายใต้คณะทำงานบัญชาการในสถานการณ์อุทกภัย ปี 2554 โดยกำหนดบทบาทหน้าที่หลัก คือ การให้ข้อเสนอแนะด้านยุทธศาสตร์และวิชาการ ในการป้องกันควบคุมโรค แก่ผู้บังคับบัญชาการศูนย์ปฏิบัติการตอบโต้ภาวะฉุกเฉินทางด้านสาธารณสุข และสนับสนุนการทำงานของคณะทำงานด้านต่างๆ ทุกคณะ โครงสร้างคณะทำงานนี้มีนพ.ศุภมิตร ชุณห์สุทธีวัฒน์ นายแพทย์ทรงคุณวุฒิ กรมควบคุมโรคเป็นประธานคณะทำงาน นพ.รุ่งเรือง กิจผาติ ผู้อำนวยการสำนักโรคติดต่ออุบัติใหม่ เป็นเลขานุการ คณะทำงานประกอบด้วย

ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ แพทย์และนักวิชาการ จากสำนัก/หน่วยงานต่างๆ ในสังกัดกรมควบคุมโรค รวมจำนวนทั้งสิ้น 41 ท่าน

คณะกรรมการด้านยุทธศาสตร์ได้ปฏิบัติงานครบถ้วนตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายข้างต้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การปฏิบัติงานของคณะกรรมการด้านยุทธศาสตร์ บรรลุตามพันธกิจหรือภารกิจที่ได้รับมอบหมาย

Execution: การดำเนินงานของคณะกรรมการด้านยุทธศาสตร์

สรุปผลการดำเนินงานของคณะกรรมการด้านยุทธศาสตร์ ตั้งแต่วันที่ 14 ตุลาคม - 30 ธันวาคม 2554 ดังนี้

ก) จัดทำยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการกรมควบคุมโรค สำหรับการป้องกันควบคุมโรคในสถานการณ์อุทกภัย พ.ศ. 2554 และข้อเสนอเรื่องแผนประกอบกิจการ กรมควบคุมโรค ทำให้หน่วยงานต่างๆ ของกรมควบคุมโรคมีทิศทางในการปฏิบัติงาน รวมทั้งแผนสำรองเพื่อการประกอบกิจการระหว่างเกิดภัย

ข) ให้คำปรึกษาทั้งด้านยุทธศาสตร์และวิชาการแก่ทั้ง IC คณะทำงานต่างๆ สำนัก สำนักงานป้องกันควบคุมโรค รวม 19 รายการ⁽⁷⁾ สรุปข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการด้านยุทธศาสตร์ ดังในภาคผนวก ทำให้มีการกำหนดนโยบายของกรม การปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงาน ของศูนย์ปฏิบัติการฯ ตามความเหมาะสมของสถานการณ์

ค) จัดทำเอกสารและเผยแพร่วิชาการรูปแบบต่างๆ ด้านการป้องกัน ควบคุมโรคในภาวะอุทกภัย จำนวน 63 รายการ^(8,9) ดังสรุปหัวข้อรายการวิชาการในภาคผนวก กระทั่งได้รับการยอมรับผ่านสื่อมวลชน จากกลุ่ม “รู้ ลู! flood” กลุ่มอาสาสมัครทำสื่อวิดีโอสร้างสรรค์ ในรูปแบบแอนิเมชั่น ยอดนิยมของคนไทย และสื่อต่างประเทศ ใช้เป็นแหล่งอ้างอิง⁽¹⁰⁾ ทำให้มีการแพร่หลายต่อไปยังสถานีโทรทัศน์ และสังคม social media อย่างกว้างขวาง

ง) เป็นผู้ประสานงานหลักด้านวิชาการของ

กรมกับหน่วยงานนอกกรม นอกกระทรวง หน่วยงานต่างประเทศ เช่น องค์การอนามัยโลก ศูนย์ป้องกันและควบคุมโรคแห่งชาติ ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยการจัดตั้งในรูปแบบคณะกรรมการร่วมกับกรมควบคุมโรค ใช้ชื่อว่า Joint Technical Advisory Group หรือ JTAG ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และระหว่างประเทศขึ้นมากมาย

จ) สรุปบทเรียนของคณะกรรมการ เพื่อรวบรวมประสบการณ์ และเผยแพร่ข้อเสนอแนะต่อผู้บริหาร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการรับมือกับภาวะภัยพิบัติในอนาคต

ในภาพรวม ผู้ร่วมสรุปบทเรียนเห็นว่าการดำเนินงานมีประสิทธิภาพ เกิดผลลัพธ์ในการดำเนินงานภาคปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และภาพลักษณ์ที่ดีของกรมควบคุมโรค จากมุมมองของบุคคลทั่วไป คำแนะนำทางยุทธศาสตร์มีความทันเวลาอยู่ในเกณฑ์ดี ส่วนคำแนะนำด้านวิชาการ ส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ดี อย่างไรก็ตาม บางส่วนยังต้องปรับปรุงเรื่องความทันเวลา ความสอดคล้องกับหน่วยงานเจ้าของเรื่อง และความเป็นไปได้จริงในทางปฏิบัติ ผลกระทบที่เกิดขึ้น ประชาชนได้ประโยชน์จากการป้องกันควบคุมโรค ไม่พบการระบาดใหญ่ของโรคติดต่อสำคัญในช่วงอุทกภัย เช่น อหิวาต์ โรคฉี่หนู ไข้เลือดออก มีการสร้างเครือข่ายการทำงานความเชื่อมโยงระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิ และสำนักวิชาการ มีการทำงานร่วมกันระหว่างสำนัก

ผู้ใช้ประโยชน์ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหารกรม ผู้บัญชาการเหตุการณ์ คณะทำงานบัญชาการในสถานการณ์อุทกภัย ปี 2554 ทุกคณะ สำนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง บุคลากร เจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นๆ กลุ่มบุคคลและภาคประชาชน ซึ่งจากการทบทวนและสรุปบทเรียนพบว่า ส่วนใหญ่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ประโยชน์ได้ดี ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการกระตุ้นให้เกิดการดำเนินงานและนวัตกรรมขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังคงต้องมีการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไป ในแง่ของประสิทธิภาพการบริหารจัดการ และความรวดเร็ว ทันเวลา

Administration and Logistics : การบริหารจัดการและการส่งกำลังบำรุง สำหรับคณะทำงานด้านยุทธศาสตร์

การบริหารจัดการภายในคณะทำงานดำเนินการด้วยประธาน และฝ่ายเลขาของคณะทำงาน ซึ่งกิจกรรมดำเนินไปได้ด้วยความร่วมมือของคณะทำงานและสำนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง สิ่งที่ได้ดีแล้ว คือ การดำเนินงานที่เข้มแข็ง ไม่มีกำแพงกัน แต่สิ่งที่ควรปรับปรุงคือ ความต่อเนื่องและการพัฒนางานนั้นๆ ต่ออย่างยั่งยืน และกลไกการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานเจ้าของเรื่อง

การสนับสนุนด้านส่งกำลังบำรุง สิ่งที่จะมีการปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นได้ คือ การจัดให้มีหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลัก ในการสนับสนุนด้านส่งกำลังบำรุง ซึ่งควรเป็นหน่วยงานเดียวกับเลขานุการของคณะทำงาน

Command communication and coordination : การสั่งการ การสื่อสาร การประสานงานภายใน/นอกคณะทำงานด้านยุทธศาสตร์

การสั่งการ ใช้การระดมความร่วมมือในกลุ่มคณะทำงานที่มีจิตอาสา เข้ามาทำงานที่นอกเหนือจากภารกิจปกติ โดยเป็นมติจากที่ประชุมในแต่ละครั้ง มอบหมายผู้รับผิดชอบงาน หรือผู้ประสานงานกับสำนักวิชาการเจ้าของเรื่อง เพื่อพิจารณาดำเนินการ

การสื่อสาร/ประสานงาน ส่วนใหญ่ใช้การสื่อสาร/ประสานงานอย่างไม่เป็นทางการ เช่น ทางอีเมล โทรศัพท์ ยกเว้น เรื่องสำคัญที่จำเป็นต้องใช้หนังสือราชการ จึงจะมีการออกหนังสือจากคณะทำงานหรือประสานขอให้หน่วยงานเจ้าของเรื่องเป็นผู้ออกหนังสือ ซึ่งประโยชน์ที่ได้และเป็นสิ่งที่ดี คือ ความรวดเร็วในการประสานงาน ส่วนประเด็นที่ยังต้องปรับปรุงได้แก่การมีผู้รับผิดชอบงานที่เข้มแข็งและต่อเนื่อง ข้อเสนอแนะจากการสรุปบทเรียน สรุปได้ดังนี้

1. กระทรวงสาธารณสุขควรมีคณะทำงานยุทธศาสตร์ และวิชาการระดับกระทรวง สำหรับเตรียมพร้อมและรับมือกับภาวะสาธารณสุขฉุกเฉิน โดยเชื่อมโยงกับคณะทำงานต่างๆของกรม เพื่อลด

ความซ้ำซ้อนและเพิ่มประสิทธิภาพของงาน เช่น การเข้าไปประเมินสถานการณ์ในศูนย์พักพิง การแจกจ่ายตำราชีพให้ประชาชน

2. กรมควบคุมโรคควรเสริมสร้างความเข้มแข็งของการจัดการเตรียมความพร้อมและตอบสนองต่อภาวะสาธารณสุขฉุกเฉินของกรม

3. ควรมีกลไกสนับสนุนการทำงานของคณะทำงาน ยุทธศาสตร์และวิชาการของกรมอย่างเป็นระบบ เชื่อมโยงระหว่างคณะกรรมการและแผนงานควบคุมโรครวมทั้งสำนัก/กองต่างๆ ซึ่งที่ผ่านมาค่อนข้างจะเป็นแบบจิตอาสา

4. จัดระบบการระดมสรรพกำลังบุคลากรทั้งด้านยุทธศาสตร์วิชาการ บริหารจัดการ และปฏิบัติการ ให้มีความคล่องตัวสูง และได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรมที่รวดเร็ว ทันเหตุการณ์

5. จัดการฝึกซ้อมแผนรับภัยพิบัติร่วมกันระหว่างคณะทำงานด้านยุทธศาสตร์และหน่วยปฏิบัติ อยู่เสมอ

วิจารณ์

สาระสำคัญที่ได้จากการสรุปบทเรียนนี้ ส่วนใหญ่เป็นความเห็นซึ่งเป็นอัตวิสัย (subjective) อันได้จากกลุ่มสมาชิกของคณะทำงานด้านยุทธศาสตร์เป็นหลัก ส่วนความเห็นจากบุคคลอื่น เช่น กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์นับว่าได้มาเป็นส่วนน้อย ดังนั้นอาจยังมีข้อจำกัดอยู่ในแง่ของความครบถ้วน สมบูรณ์ ถูกต้อง อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในส่วนข้อมูลที่ได้มา การมีกลไก ให้คำแนะนำด้านยุทธศาสตร์และวิชาการจากทีมผู้ทรงคุณวุฒินั้น ทำให้ได้ประโยชน์อย่างมาก ทั้งในด้านการดำเนินงานของหน่วยงานภายในกรมควบคุมโรค และการบูรณาการงานระหว่างกรม รวมทั้งหน่วยงานภายนอก ซึ่งกลไกการแต่งตั้งคณะทำงานยุทธศาสตร์นี้จะสามารถระดมคลังสมอง ความรู้ ความสามารถของผู้ทรงคุณวุฒิภายในกรมควบคุมโรค รวมทั้งผู้อำนวยการสำนัก/กอง แพทย์และนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญในหลากหลายสาขา มาร่วมกันทำงานได้เป็นอย่างดี

เมื่อเทียบกับในภาวะปกติ ที่ยังมีระบบชั้นบัญชาการ และความเป็นสังกัดของแต่ละหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทำให้สามารถวิเคราะห์ หาจุดแข็ง และจุดอ่อน เพื่อเป็นแนวทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนางาน ตอบโต้ภาวะฉุกเฉินของกรมควบคุมโรค อย่างไรก็ดี ประเด็นสำคัญนอกเหนือจากยุทธศาสตร์และวิชาการแล้ว การบริหารจัดการและการนำไปปฏิบัติ เป็นส่วนที่สำคัญมาก จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาควบคู่กันไป ข้อเสนอแนะที่ได้จากการสรุปบทเรียนในเรื่องของการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ระบบตอบโต้ภาวะฉุกเฉินทางด้านสาธารณสุขของกรมควบคุมโรค และการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างหน่วยงานอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะสำคัญจากการสรุปบทเรียนในครั้งนี้ พบว่า มีความสอดคล้องกับข้อเสนอแนะในภาพรวมของคณะทำงานทั้ง 7 คณะและสำนักงานป้องกันควบคุมโรคเขต ซึ่งปฏิบัติงานร่วมกันในภาวะอุทกภัยครั้งนี้ ⁽¹¹⁾ และสรุปบทเรียนมหาอุทกภัย ปี 2554 ของกระทรวงสาธารณสุข ⁽¹²⁾ ทำให้เป็นที่ชัดเจนว่า ควรมีการพัฒนาเรื่อง ระบบตอบโต้ภาวะฉุกเฉินทางด้านสาธารณสุขของกระทรวงสาธารณสุขให้เข้มแข็ง ต่อเนื่องอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

สรุป

คณะทำงานด้านยุทธศาสตร์ ได้ปฏิบัติงานบรรลุตามพันธกิจหรือภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ผลการดำเนินงานทั้งข้อเสนอแนะด้านยุทธศาสตร์และคำแนะนำทางวิชาการ ได้รับการยอมรับจากกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหารกรม ผู้บัญชาการเหตุการณ์ คณะทำงานบัญชาการ ในสถานการณ์อุทกภัย ปี 2554 ทุกคณะ สำนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง บุคลากร เจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นๆ กลุ่มบุคคลและภาคประชาชน ก่อให้เกิดผลงานจากการนำไปสู่ภาคปฏิบัติ ยังประโยชน์ให้กับประชาชนอย่างมาก อย่างไรก็ตาม กรมควบคุมโรคและสำนักวิชาการ ควรมีการปรับปรุงในการปฏิบัติงานของคณะทำงานด้านยุทธศาสตร์ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบงานสาธารณสุขฉุกเฉินของกรมควบคุมโรค

ให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องต่อไป สำหรับข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

สรุปข้อเสนอแนะจากคณะทำงานยุทธศาสตร์

1. จัดทำยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการกรมควบคุมโรค สำหรับการป้องกันควบคุมโรคในตามระยะของสถานการณ์อุทกภัย รวมทั้งการจัดทำแผนประกอบกิจการขององค์กร
2. ให้คำแนะนำหน่วยงานของกรม ในด้านปฏิบัติการป้องกันควบคุมโรค เช่น การเฝ้าระวังโรคช่วงอุทกภัย รวมทั้งในศูนย์พักพิง การเข้าควบคุมโรคในพื้นที่
3. เสนอนโยบายสำคัญ เรื่องการบริหารจัดการเวชภัณฑ์ และวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็น การใช้วัคซีนป้องกันโรคในช่วงอุทกภัย เช่น วัคซีนป้องกันบาดทะยักในกลุ่มทหาร ตำรวจ อาสาสมัครที่ต้องลุยน้ำท่วมเข้าพื้นที่ช่วยเหลือประชาชน วัคซีนป้องกันโรคไข้หวัดใหญ่ ในศูนย์พักพิงที่มีขนาดใหญ่ การติดตามผู้ป่วยโรคเรื้อรัง
4. ประสานความร่วมมือของกรมควบคุมโรค กรมต่างๆ ในกระทรวงสาธารณสุข ผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัย องค์การอนามัยโลกและศูนย์ความร่วมมือไทย-สหรัฐ เพื่อให้คำแนะนำด้านวิชาการและเสนอการปรับยุทธศาสตร์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์แต่ละระยะ
5. แนะนำประเด็นสำหรับการสื่อสารเพื่อประชาชน เช่น คำแนะนำเรื่องการป้องกันไฟดูด เชื้อรา
6. ทำการสรุปบทเรียนและให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงงาน เตรียมความพร้อมสำหรับภัยพิบัติต่อไป

สรุปหัวข้อวิชาการสำหรับเจ้าหน้าที่และประชาชนที่จัดทำโดย ทีมวิชาการภายใต้คณะทำงานด้านยุทธศาสตร์ กลุ่มที่ 1 คำแนะนำสำหรับประชาชน

1.1 ภัยและโรคที่มากับน้ำท่วม เช่น การถูกสัตว์กัด/ต่อย อันตรายจากไฟฟ้าดูด โรคติดต่อ เชื้อรา สัญญาณอันตรายและการดูแลตนเองสำหรับผู้ป่วยโรคเรื้อรัง สารเคมีปนเปื้อนในน้ำท่วม จมน้ำ การอยู่กับน้ำเสียโดย

ไม่เกิดโรค

1.2 การระมัดระวังด้านสุขาภิบาล เช่น บริโภคอาหารและน้ำดื่มสะอาด การกำจัดยุง/สัตว์นำโรค จัดการขยะมูลฝอย การจัดการสัตว์เลี้ยง การทำส้วมที่ถูกสุขลักษณะ

1.3 เรื่องทั่วไปอื่นๆ เช่น การจัดการบ้านหลังน้ำลด สถานการณ์และความคืบหน้าต่างๆ การปฏิบัติตนในศูนย์พักพิง การใช้อุปกรณ์ชูชีพ

กลุ่มที่ 2 คำแนะนำสำหรับเจ้าหน้าที่

2.1 แนวทางป้องกันควบคุมโรค/ภัยต่างๆ เช่น โรคหัด คางทูม หัดเยอรมัน โรคเลปโตสไปโรซิส โรคทั่วไป

2.2 แนวทางการดำเนินงานด้านสุขาภิบาล เช่น การจัดสถานที่ การจัดการสัตว์เลี้ยง ในศูนย์พักพิง การควบคุมแมลงพาหะ

2.3 แนวทางการดูแลรักษา เมื่อเกิดภัย/โรค เช่น แนวทางสำหรับเจ้าหน้าที่กู้ภัยกรณีสงสัยว่ามีสารเคมีปนเปื้อนในน้ำท่วม การติดตามผู้ป่วยโรคเรื้อรัง การดูแลรักษาโรคติดต่อในภาวะอุทกภัย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคณะทำงานด้านยุทธศาสตร์ในสถานการณ์อุทกภัย ปี 2554 ผู้บริหารกรมควบคุมโรค ผู้แทนคณะทำงานบัญชาการ ทั้ง 7 คณะ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การอนามัยโลก ศูนย์ความร่วมมือไทย-สหรัฐ ด้านสาธารณสุข ที่ร่วมกันดำเนินการตอบโต้ต่ออุทกภัย สนับสนุนข้อมูลการดำเนินงาน และเข้าร่วมในการสรุปบทเรียนของคณะทำงานด้านยุทธศาสตร์ในสถานการณ์อุทกภัย 2554 ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะ อันเป็นประโยชน์

เอกสารอ้างอิง

1. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. หายนะ "มหาอุทกภัย" ปี 54 จากบทเรียนราคาแพง สู่แผนรับมือในอนาคต. ข่าวประชาสัมพันธ์ เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2555. [ออนไลน์]. สืบค้นวันที่ 4 ตุลาคม 2555.

จาก <http://www.hsri.or.th/news/979>.

2. ศูนย์สนับสนุนการอำนวยความสะดวกและการบริหารสถานการณ์อุทกภัย วาตภัย และดินโคลนถล่ม. รายงานสถานการณ์เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2554. [ออนไลน์]. สืบค้นวันที่ 4 ตุลาคม 2555. จาก http://disaster.go.th/dpm/flood/flood54/news/news_thai/EOCReport6DEC.pdf.
3. กลุ่มตอบโต้สถานการณ์โรคและภัยสุขภาพ สำนักกระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค. สถานการณ์ผู้เสียชีวิต ที่เกี่ยวข้องกับอุทกภัยและโคลนถล่ม ประเทศไทย ณ วันที่ 11 พฤศจิกายน 2554. รายงานการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาประจำสัปดาห์ 2554; 42: 753-757.
4. Department of Disease Control, WHO/Thailand and Thailand MOPH-CDC Collaboration. Thailand Flood Crisis and Disease Control Situation Report: Updated 9 December 2011 (serial online) 2011 [cited 2012 September 19]. Available from: URL: <http://www.ddc.moph.go.th/emg/flood/showimgpic.php?id=707>
5. คำสั่งกรมควบคุมโรคที่ 1301/2554 เรื่องแต่งตั้งคณะทำงานบัญชาการในสถานการณ์อุทกภัย ปี 2554 สืบ ณ วันที่ 19 ตุลาคม 2554
6. คำสั่งกรมควบคุมโรคที่ 1329/2554 เรื่องแต่งตั้งคณะทำงานด้านยุทธศาสตร์ในสถานการณ์อุทกภัย ปี 2554 สืบ ณ วันที่ 7 พฤศจิกายน 2554
7. คณะทำงานด้านประสานงานภายใต้คณะบัญชาการในสถานการณ์อุทกภัยปี 2554. การดำเนินงานและผลการดำเนินงานของคณะทำงานศูนย์ปฏิบัติการ 7 คณะ. ใน: นวพร ดีมาก พาหุรัตน์ คงเมือง ทัยสุวรรณ เสฏฐวุฒิ นิธิโชติชัยศิริ. สรุปผลการดำเนินงานกรมควบคุมโรค ในการแก้ปัญหาอุทกภัย ปี 2554. กรุงเทพมหานคร: 2555. หน้า 17-27
8. คณะทำงานด้านประสานงานภายใต้คณะบัญชาการในสถานการณ์อุทกภัยปี 2554. สรุป รายงานการวิชาการและการเผยแพร่ที่จัดทำโดยทีมวิชาการ

- ตอบโต้โรคและ ภัยจากภาวะน้ำท่วม. ใน: นวพร ตีมาก พาหุรัตน์ คงเมือง ทัยสุวรรณ เสฏฐวุฒิ นิธิโชติชัยศิริ. สรุปผลการดำเนินงานกรมควบคุมโรค ในการแก้ปัญหาอุทกภัย ปี 2554. กรุงเทพมหานคร: 2555. หน้า 138-141
9. กรมควบคุมโรค. กรมควบคุมโรค ห่วงใย สู้โรคและ ภัยน้ำท่วม. สืบค้นวันที่ 4 ตุลาคม 2555. จาก <http://www.ddc.moph.go.th/emg/flood/>.
10. ทีมข่าวจุดประกาย กรุงเทพธุรกิจ. รู้ สู้!Flood.. จัด 'ความรู้' สู้ 'ดราม่า' (ฉบับเต็ม) วันที่ 30 ตุลาคม 2554. [ออนไลน์]. สืบค้นวันที่ 4 ตุลาคม 2555. จาก <http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/life-style/lifestyle/20111030/416553/รู้-สู้!Flood..-จัด-ความรู้-สู้-ดราม่า.html>.
11. คณะทำงานด้านประสานงานภายใต้คณะบัญชาการใน สถานการณ์อุทกภัยปี 2554. บทสรุปสำหรับผู้บริหาร. ใน: นวพร ตีมาก พาหุรัตน์ คงเมือง ทัยสุวรรณ เสฏฐวุฒิ นิธิโชติชัยศิริ. สรุปผลการ ดำเนินงานกรมควบคุมโรค ในการแก้ปัญหาอุทกภัย ปี 2554. กรุงเทพมหานคร: 2555. หน้า 7-8
12. คณิศรณ สัมฤทธิ์เดชขจร, สรชัย จำเนียรดำรงการ. มหาอุทกภัย ปี 2554 : บทเรียนจากประสบการณ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ชันต่ำการพิมพ์; 2555.